

GAANDEREN

cultuurhistorisch waardevolle panden

colofon

Gaanderen, cultuurhistorisch waardevolle
panden

© Belfort Cultuurhistorie en Monumenten,
Doetinchem 26 oktober 2021

Belfort Cultuurhistorie en Monumenten
Stevinlaan 28, 7002 HD Doetinchem
www.belfortcultuurhistorie.nl
www.tijdbeeld.com

i.s.m. ARCX buro voor monumentenzorg en
cultuurhistorie

opdrachtgever: gemeente Doetinchem

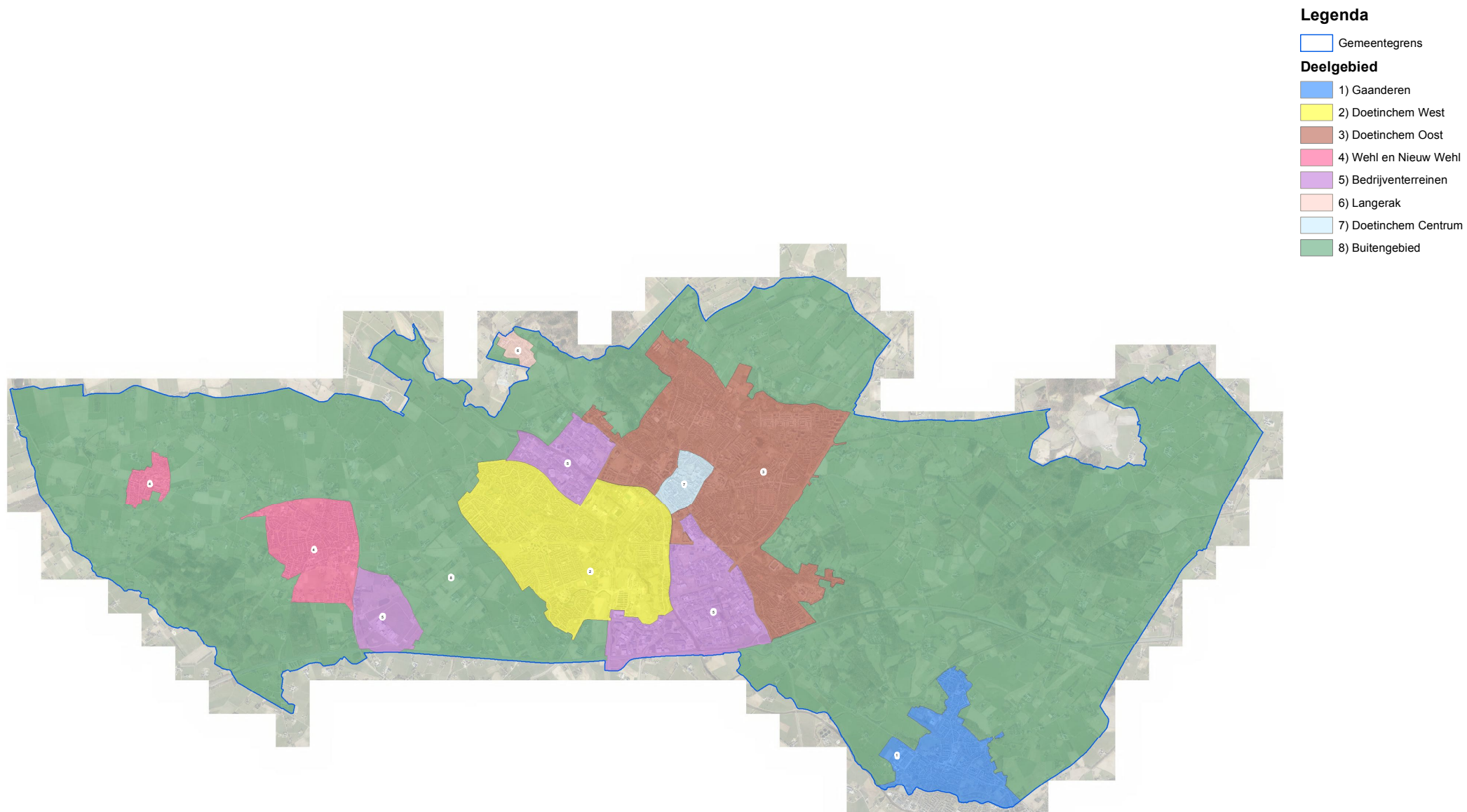
inventarisatie, fotografie en beschrijvingen:
Jacco Vromen en Peter Boer

rapportage: Jacco Vromen

Belfort heeft zijn best gedaan de rechten
met betrekking tot de illustraties te regelen
volgens de bepalingen van de Auteurswet.
Zij die desondanks menen zekere rechten te
kunnen doen gelden, worden verzocht
contact op te nemen.

INHOUD

1. INLEIDING	4
2. HISTORISCHE GEBIEDSANALYSE	9
BRONNEN EN LITERATUUR	18
3. ADRESSENLIJST	19
4. CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE PANDEN	21

1. INLEIDING

aanleiding

Met het oog op de totstandkoming van het omgevingsplan wordt door de gemeente Doetinchem de actualisatie van bestemmingsplannen in de kernen voorbereid. Een vast onderdeel betreft een paragraaf over de aanwezig- of te verwachten cultuurhistorische waarden in het plangebied. Panden die op dit moment geen monumentenstatus hebben, maar wel beschermenswaardig zijn, kunnen in het bestemmingsplan de functie-aanduiding 'cultuurhistorisch waardevol' krijgen. Dit betekent dat ze niet zonder vergunning mogen worden gesloopt. Om beter zicht te krijgen op potentieel cultuurhistorisch waardevolle objecten is aan *Belfort Cultuurhistorie en Monumenten* gevraagd een inventarisatie en waardering uit te voeren in de deelgebieden Doetinchem Centrum, Doetinchem Oost, Doetinchem West, Bedrijventerreinen, Langerak, Gaanderen, Wehl en Nieuw Wehl. Deze rapportage biedt een actueel overzicht van cultuurhistorisch waardevolle objecten in het deelgebied Gaanderen en voorziet

in een beknopte waardering en beschrijving per object.

methode en werkwijze

Het onderzoek is in de periode juni 2019 t/m maart 2020 uitgevoerd in samenwerking met *ARCX buro voor monumentenzorg en cultuurhistorie*. Op basis van literatuuronderzoek, bestaande cultuurhistorische rapportages, beperkt archiefonderzoek en historische kaartvergelijking is begonnen met het maken van een beknopte gebiedsanalyse van Gaanderen. Deze analyse geeft een overzicht van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling en context van het betreffende gebied en vormt de inhoudelijke basis voor de waardering van individuele objecten. Vervolgens zijn de cultuurhistorisch waardevolle objecten in beeld gebracht door middel van een veldverkenning vanaf de openbare wegen en paden en door het raadplegen van de betreffende bouwdoSSIERS. De door de gemeente samengestelde groslijst met potentieel cultuurhistorisch waardevolle panden van 14

januari 2019 heeft als startpunt gediend voor de inventarisatie. In het algemeen is de periode tot en met de wederopbouw (ca. 1965) geïnvesterend. In een enkel geval zijn ook panden van kort na die periode bekeken, omdat deze in de groslijst van de gemeente waren opgenomen. Alle panden die op deze lijst stonden, aangevuld met objecten die op het moment van onderzoek al de status 'cultuurhistorisch waardevol' hadden, zijn beoordeeld. Daarnaast zijn enkele panden toegevoegd die niet op de lijst stonden, maar gedurende het onderzoek wel als cultuurhistorisch waardevol zijn geselecteerd. Begraafplaatsen zijn uitgezonderd van het onderzoek. De panden die bij dit onderzoek niet als cultuurhistorisch waardevol zijn beoordeeld, zijn voorzien van het advies 'niet geselecteerd'. Tot slot zijn ook rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten binnen de kernen in de lijst opgenomen.

De rapportage bestaat uit drie onderdelen:

- de historische gebiedsanalyse
- een adressenlijst met beoordeelde objecten
- de beschrijvingen met waardering van de individuele cultuurhistorisch waardevolle objecten

selectiecriteria

Van de gebouwen die geselecteerd zijn als cultuurhistorisch waardevol is een beknopte beschrijving met waardering gemaakt. Het door de gemeente Doetinchem gehanteerde *Kader selectie en waardering cultuurhistorische objecten en gebieden*, afgeleid van onder meer de landelijke *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek*, heeft hierbij als leidraad gediend. De gebruikte waarderingscriteria zijn: cultuurhistorische waarden, architectuurhistorische waarden en stedenbouwkundige/ensemble/landschappelijke waarden. In de beschrijvingen van de cultuurhistorisch waardevolle panden wordt met nummers verwezen naar de subcriteria die bij de desbetreffende panden van toepassing zijn. Hieronder volgt een integraal overzicht van de waarderings- en selectiecriteria.

I Cultuurhistorische waarden

1. Nederzettingsgeschiedenis: belang van het object/complex/gebied als bijzondere uitdrukking van een geografische, landschappelijke, beleidsmatige en/of bestuurlijke ontwikkeling.
2. Sociaal-economische waarde: belang van het object/complex/gebied als bijzondere uitdrukking van een sociaal-historische, economische, technische of religieuze ontwikkeling.
3. Innovatieve waarde: belang van het object/complex/gebied vanwege innovatieve waarde of pionierskarakter.
4. Historische waarde: belang van het object/complex/gebied vanwege de bijzondere plaatselijke, regionale en/of landelijke herinneringswaarde; bekende bewoners, beroepen, bijzondere activiteiten en/of gebeurtenissen.

II Architectuurhistorische waarden

1. Ontwerper: bijzonder belang van het object/complex voor het oeuvre van een bouwmeester, architect, ingenieur of kunstenaar.
2. Esthetiek: bijzonder belang van het object/complex vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp.

3. Detaillering: bijzonder belang van het object/complex vanwege het materiaalgebruik, de ornamentiek en/of monumentale (toegepaste) kunst.
4. Interieur: bijzonder belang van het object/complex vanwege de interieurafwerking (in samenhang met het exterieur). *Dit subcriterium speelt in dit onderzoek een ondergeschikte rol, omdat de inventarisatie vanaf de openbare weg is uitgevoerd.*
5. Bouwstijl: bijzonder belang van het object/complex als goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant - al dan niet met plaatselijke variaties.
6. Bouwtype: bijzonder belang van het object/complex als goed voorbeeld van een functionele en/of typologische ontwikkeling.
7. Bouwtechniek: bijzonder belang van het object/complex voor de geschiedenis van de architectuur, bouwhistorie en/of bouwtechniek.
8. Historische gelaagdheid: bijzonder belang van het object/complex voor de afleesbaarheid van de bouwgeschiedenis.

III Stedenbouwkundige waarden, ensemblewaarden en landschappelijke waarden

1. Concept: belang van het object/complex/gebied als essentieel onderdeel van een groter geheel, dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch, stedenbouwkundig, landschappelijk van belang is voor Doetinchem.
2. Gegroeid geheel: bijzondere beeldbepalende betekenis van het object vanwege de situering, verbonden met de ontwikkeling/uitbreiding van Doetinchem.
3. Verkaveling: bijzondere betekenis van het object/landschap vanwege de wijze van verkaveling/inrichting van de openbare ruimte/specifieke functies en/of de relatie met de omgeving, zoals groenvoorzieningen, wegen en/of water (vormgeving).
4. Silhouet: bijzondere betekenis van het object/complex/gebied voor het aanzicht van Doetinchem.
5. Ensemble: bijzondere betekenis van het object vanwege de situering en/of de historisch-ruimtelijke relatie met de omgeving, zoals groenvoorzieningen, park/tuin, wegen, wateren, bodemgesteldheid en/of archeologie.

6. Openbare ruimte: belang van het object/complex/gebied vanwege de ruimtelijke kwaliteiten.

beschrijvingen

De rapporten van de cultuurhistorisch waardevolle panden zijn zo opgezet dat de materiële, behoudenswaardige onderdelen zijn verwerkt in de beschrijving. Hieruit volgt wat de karakteristieke hoofdvorm is en welke elementen van belang zijn voor het aangezicht. Afhankelijk van de architectuur, is de ene beschrijving langer en specifiekere dan de andere. De beschrijving gaat vooral in op de hoofdvorm, de materialisatie van het exterieur en de gevelindeling. Elementen die vrij recent zijn vernieuwd of gemoderniseerd zijn niet in de beschrijving opgenomen of worden in enkele gevallen ter verduidelijking specifiek vermeld als 'modern' (bijvoorbeeld bij een vernieuwde winkelpui). Er is in de beschrijving geen sprake van hiërarchie tussen bijvoorbeeld de architectuurhistorische waarde van een deur ten opzichte van een raam, of van een dakkapel ten opzichte van een luifel. De afzonderlijke elementen bepalen samen de materiële architectuurhistorische waarde.

waardering

De totale cultuurhistorische waarde van individuele panden wordt bepaald door een samenspel of combinatie van de drie hoofdwaarden of hoofdcriteria. Bij de selectie heeft de betekenis van het betreffende pand als fysieke drager van een specifieke lokale herinnering, historische gebeurtenis of ontwikkeling een belangrijke rol gespeeld. Deze lokale historische context van Doetinchem, Gaanderen, Wehl en Nieuw-Wehl wordt in grote lijnen uiteengezet bij de inleiding van de rapporten en gewaardeerd onder 'cultuurhistorische waarden'.

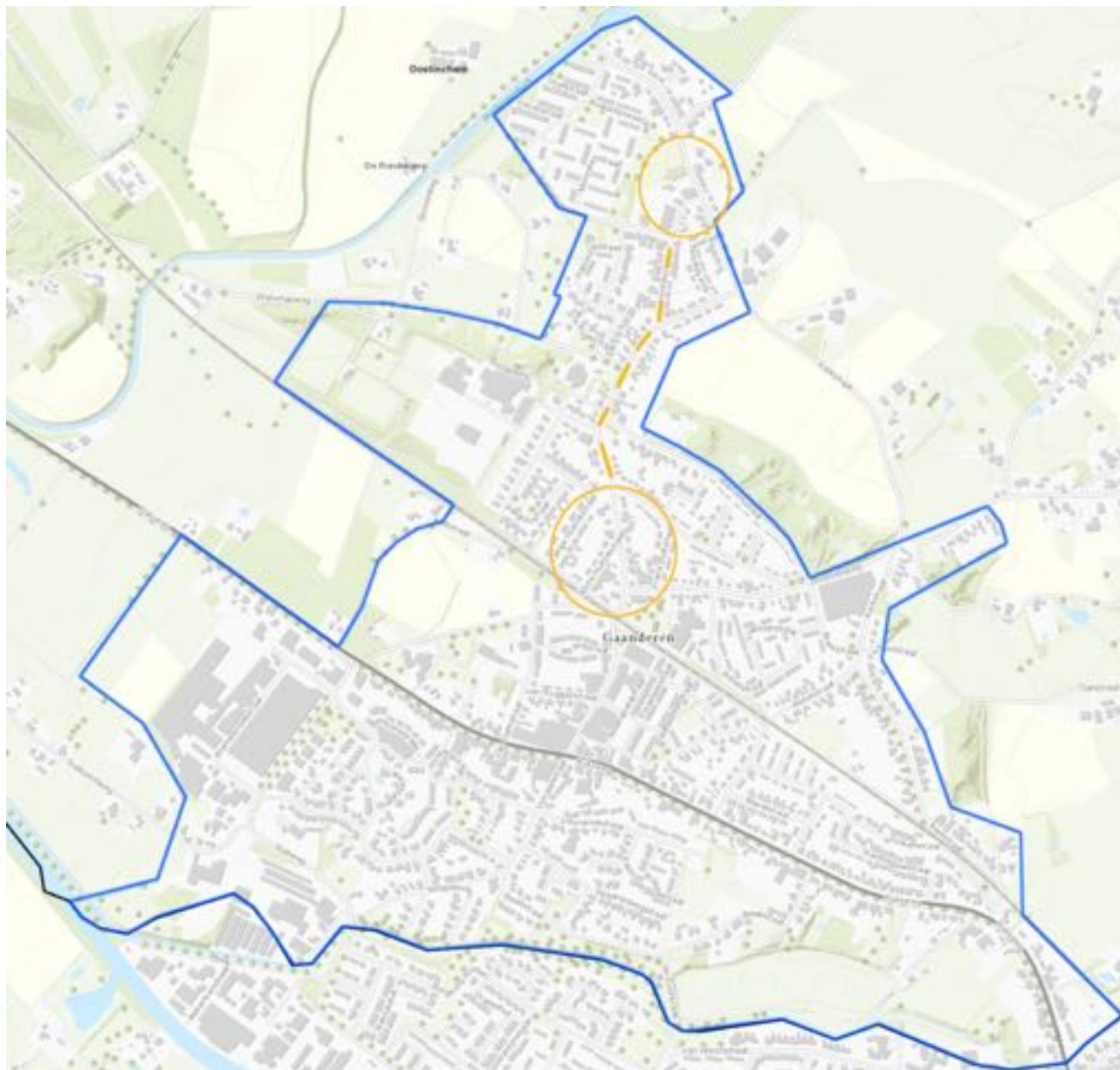
Bij de architectuurhistorische waarde is met name gekeken naar de gaafheid (authenticiteit) en/of zeldzaamheid van de uiterlijke verschijningsvorm van het betreffende gebouw in de gemeente Doetinchem. Dit heeft er toe geleid dat enkele panden, die in het verleden bij diverse quickscans en inventarisaties als beeldbepalend of cultuurhistorisch waardevol zijn aangeduid, bij dit onderzoek (gemeentebreed) niet geselecteerd zijn. Bij een deel van deze panden is de cultuurhistorische waarde in de loop der jaren aangetast door latere verbouwingen en zijn ze daarom niet geselecteerd. Bij een

ander deel van deze panden lag de cultuurhistorische waarde hoofdzakelijk in het aanzien van een heel gebied of omvangrijk stedenbouwkundig ensemble en minder in de bijzondere architectuurhistorische waarde van het individuele object. Voorbeelden zijn de naoorlogse gevelwanden in traditionalistische architectuur (wederopbouw) aan en rond het Simonsplein in de binnenstad en het complex woningen aan de Van der Grijnstraat in Doetinchem. Voor deze categorie panden is eventuele gebiedsgerichte waardering en bescherming meer geschikt. Dit geldt ook voor andere historisch-stedenbouwkundige ensembles die op het moment van onderzoek nog geen status van 'cultuurhistorisch waardevol' bezaten. Representatieve voorbeelden zijn villawijk De Pas, het Worppelein, tuinwijk 'Kleintjeskamp' en de naoorlogse woonwijken in Doetinchem en de bijzondere ruimtelijke structuur van Gaanderen.

plangebied

Het deelgebied Gaanderen bestaat uit de bebouwde kom van het dorp en wordt in het zuiden begrensd door de gemeentegrens met Terborg, in het oosten door de Rijksweg, Kerkstraat en Warnersstraat en Hoofdstraat, in het noorden door de Kerkstraat en in het westen door de Rijksweg, Watertapweg, Hamminkstraat en Bethlehemstraat.

De gele cirkels markeren de locaties van de oude kern in het noorden, de latere kernontwikkeling aan het spoor. Gestippeld de verbindingsweg tussen beide kernen: de Hoofdstraat.

De kern van 'oud-Gaanderen' in 1928

2. HISTORISCHE GEBIEDSANALYSE

de buurschap Gander

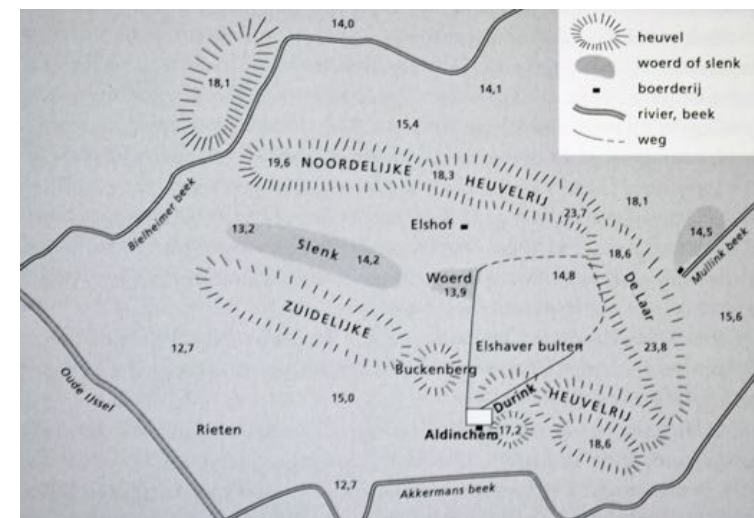
Gaanderen is ontstaan aan de noordzijde van de Oude IJssel, in het gebied dat op natuurlijke wijze begrensd werd door de rivier, de Akkermansbeek en de Bielheimerbeek. Waarschijnlijk bevond zich op deze plek al in de 9e eeuw een nederzetting die Aldinchem werd genoemd. In de directe omgeving stond ter plaatse van huis Rekhem het in 1180 gestichte klooster Bethlehem. Na bijna vier eeuwen te hebben bestaan werd het klooster gedurende de Reformatie geplunderd en uiteindelijk tijdens de Tachtigjarige Oorlog in 1579 gesloopt. Nu herinnert alleen de naam van de hier gelegen boerderij 'Het Klooster' nog aan het voormalige complex.

Twee rijen rivierduinen domineerden het landschap en boden de boeren bescherming tegen overstroming. Het noordelijk deel van het rivierduin is nog altijd zichtbaar ten noorden van het tracé Warnersstraat-Hogeweg, het zuidelijk deel lag iets ten noorden van de Rijksweg en is in het begin

van de 20e eeuw vrijwel volledig afgegraven. Hier en daar staken de heuveltoppen van het rivierduin wel 20 tot 25 meter boven de omgeving uit. De plaatsnaam Gaanderen is niet voor niets afgeleid van het woord 'Gernere', dat spitse of pijlvormige heuvelrij betekent. In de 17e eeuw werd de nederzetting aangeduid als 'Gander', één van de vijf buurschappen van Doetinchem. De buurschap bestond omstreeks 1660 uit een twintigtal boerderijen die verspreid rond een brink gesitueerd lagen. Deze brink vormde het centrale gemeenschappelijke akkergebied en lag ingeklemd tussen de beide heuvelrijen, ter hoogte van de huidige Lange Huitinkstraat en Frans Bultstraat. De lager gelegen gebieden langs de Oude IJssel en de beken werden hoofdzakelijk benut als hooi- en weiland.

ijzergieterijen langs de Bielheimerbeek en de Akkermansbeek

Vanwege de grote hoeveelheid eenvoudig winbare ijzeroer in de bodem en de

Schets van Gaanderen tussen de noordelijke en zuidelijke heuvelrij van het rivierduin in de late middeleeuwen. Tussen de heuvels lag een centrale brink of woerd, het gemeenschappelijke akkergebied, waarop de grote boerderij Den Elshof was gevestigd.

nabijheid van stromend water en voldoende bos voor de benodigde houtskool, ontwikkelde zich in het gehele Oude IJsselgebied al vanaf de 17e eeuw een bij uitstek regionale bedrijfstak: het hoogovenbedrijf. In 1689 verrees bij Rekhem aan de Bielheimerbeek de eerste

ijzermolen van Nederland. Eind 18e eeuw werd het ijzergieten bij de 'Rekhemse hut' gestaakt en verplaatst naar Laag-Keppel. Een opvolger diende zich aan in 1821, toen bij de uitmonding van de Akkermansbeek in de Oude IJssel de ijzergieterij Vulcaansoord werd opgericht.

de oude dorpskern aan de Kerkstraat

Tot ver in de 19e eeuw was er geen sprake van een vaste dorpskern. Omstreeks 1800 ontstond op de kruising van de Steverinkstraat en de Pierikstraat weliswaar een kleine concentratie van huizen met een schooltje, maar van echte dorpsvorming kwam op deze plek uiteindelijk niets terecht. Uiteindelijk ontwikkelde het dorp Gaanderen zich aan de Kerkstraat, een bestaande weg

IJzergieterij Vulcaansoord in het begin van de 20e eeuw.

De nog onverharde Kerkstraat omstreeks 1900, met links voor de St. Martinuskerk de winkel van Wissink uit 1868.

die vernoemd werd naar de in 1857 gebouwde St. Martinuskerk. Aanvankelijk betrof het een bijkerk van Terborg, het zou tot 1864 duren voordat Gaanderen tot een zelfstandige parochie werd verheven.

Rond de St Martinuskerk verrezen al snel een pastorie (1869), een openbare lagere school (1876), café en winkel Arts (1867), manufacturen- en kruidenierszaak Wissink (1868) en een verenigingsgebouw (ca. 1900). In 1911 werd ten zuiden van de kerk

de katholieke lagere St. Martinusschool gesticht.

Voor 1857 waren de inwoners van de overwegend katholieke buurschap aangewezen op de schuur- of schuilkerken in Wijnbergen en bij boerderij Ter Gun. In de boerderij werden na de verwoesting van klooster Bethlehem al in het geheim diensten gehouden, in 1720 bouwde men naast de boerderij een schuurkerk.

Topografische kaart van Gaanderen omstreeks 1890, met midden boven de in de tweede helft van de 19e eeuw ontwikkelde oude dorpskern aan de Kerkstraat. Het landelijke gebied ten zuiden daarvan is doorsneden door de infrastructuur van de in 1845 aangelegde Rijksweg en de in 1885 gerealiseerde spoorweg. IJzergieterij Vulcaansoord kreeg een eigen aftakking van de langs de Rijksweg gelegen rails van de stoomtram. Ten noorden van de spoorlijn ligt nog altijd de voormalige brink met boerderij Den Elshof.

verbetering van de infrastructuur

Voor het vervoer van personen en goederen over de weg was men in Gaanderen tot het midden van de 19e eeuw aangewezen op slecht begaanbare karrensporen en zandpaden. In 1845 werd de Achterhoek met de aanleg van de 'steenweg' van Doesburg naar Gendringen aangesloten op het landelijke Rijkswegennet. Langs deze verharde Rijksweg exploiteerde de Geldersche Tramweg-Maatschappij (GTM) vanaf 1882 een stoomtramverbinding tussen Doetinchem en Terborg. Drie jaar later werd de spoorweg Zevenaar-Doetinchem-Winterswijk geopend. De buurschap Gaanderen moest aanvankelijk een halte delen met Oosseld aan de Hulleweg, maar had van 1927 tot 1934 een eigen stopplaats aan de Hoofdstraat. In dezelfde periode groeide de ijzergieterij Vulcaansoord uit tot een bedrijf van regionaal belang. De vraag naar gietijzeren producten steeg en met de bouw van een emailleerfabriek aan de noordzijde van de Akkermansbeek kwam Vulcaansoord deels op het grondgebied van Gaanderen (Ambt Doetinchem) te staan.

De groei van Vulcaansoord zorgde niet direct voor een toename van bebouwing in het dorp Gaanderen. De ijzergieterij zorgde weliswaar voor veel werkgelegenheid, maar

van de ca. 500 werknemers die er eind 19e eeuw werkten, bestond een aanzienlijk deel uit arbeiders die in omliggende plaatsen als Doetinchem, Terborg, Silvolde, Azewijn en Zeddam woonden en elke dag naar de fabriek reisden. Aan weerszijden van de Rijksweg verscheen geleidelijk wat lintbebouwing, maar het dorp Gaanderen bleef tot het begin van de 20e eeuw kleinschalig en agrarisch van aard, met nog geen 200 woningen (hoofdzakelijk boerderijen).

een nieuw dorp aan het spoor

Het beeld van Gaanderen veranderde ingrijpend in de eerste helft van de 20e eeuw. Door de stormachtige ontwikkeling van Vulcaansoord - het aantal werknemers verdubbelde van 500 rond 1900 naar 1000 omstreeks 1920 - ontstond er een groeiende behoefte aan nabijgelegen arbeiderswoningen. Het kort na 1909 vastgestelde uitbreidingsplan Ambt-Doetinchem voorzag in de uitbreiding van het dorp Gaanderen aan het spoor, ten zuiden van de oude dorpskern. De gemeente kocht de percelen van boerderij Den Elshof op de voormalige brink voor de aanleg van een tuindorp bestaande uit 27 woningen voor fabrieksarbeiders en beampten. Van de woningen, gebouwd door

Luchtfoto van Gaanderen uit 1952, met bovenaan de oude dorpskern. In de eerste helft van de 20e eeuw ontwikkelde een stuk zuidelijker 'Nieuw-Gaanderen' zich met bebouwing aan weerszijden van de spoorweg. Aan de noordzijde van de spoorweg kwam een 'tuindorp' tot stand met de in 1914 aangelegde Hoofdstraat richting de St. Martinuskerk. Aan de zuidzijde werden de emailleerfabrieken van Neerlandia en Pelgrim gebouwd, met ten westen daarvan de arbeiderswoningen aan de De Witstraat. Onderaan de lintbebouwing aan de Rijksweg. Grote delen van de huidige bebouwde kom zijn in deze periode nog onbebouwd.

De Hoofdstraat in de eerste helft van de 20e eeuw in noordelijke richting met zicht op de St. Martinuskerk.

de speciaal daarvoor opgerichte Woningbouwvereniging Ambt-Doetinchem te Gaanderen, staan nog een achttal blokken overeind aan de Lange- en Korte Huitinkstraat. Om het zo ontstane 'Nieuw-Gaanderen' te verbinden met de oude dorpskern 'Oud-Gaanderen' werd in 1914 de Hoofdstraat aangelegd tussen de Rijksweg en de Kerkstraat. Het centrum van het dorp verschoof geleidelijk in zuidelijke richting. Voor hervormde inwoners werd in 1913 aan de Hoofdstraat een Nederlands Hervormde kerk geopend, tegenwoordig bekend als het witte kerkje'.

Het succes van ijzergieterij Vulcaansoord zorgde in de jaren '20 en '30 van de 20e eeuw voor een enorme spin-off in de

De Hoofdstraat in zuidelijke richting. De rechts gelegen muziktent op de kruising met de Lange Huitinkstraat is na de Tweede Wereldoorlog afgebroken. Hier staat nu het oorlogsmonument.

metaalverwerkende industrie. In 1920 stichtte B.J. Pelgrim aan de zuidzijde van het spoor, ten oosten van de Hoofdstraat, de emailleerfabriek N.V. Neerlandia. Aan de andere kant van de Hoofdstraat verrees tussen 1920 en 1924 naast de fabriek een nieuwe arbeidersbuurt. De 118 gerealiseerde woningen aan de De Witstraat zijn in 1993 gesloopt en vervangen door nieuwbouw. Aangrenzend aan het fabrieksterrein van Neerlandia werd in 1931 dochteronderneming N.V. Fabrik en Handelsmaatschappij Pelgrim opgericht. Een jaar later opende tussen de Bloemenweg en de Kerkstraat het derde grote emailleerbedrijf in Gaanderen haar deuren onder de naam N.V. Ferro. De toename van bedrijvigheid zorgde ervoor dat

De Rijksweg in de jaren '30 van de 20e eeuw. Het gebouw rechts op de foto is café Waarbroek, tevens haltegebouw van de tram. Op deze locatie bevindt zich nu winkelcentrum Ganderije.

er zich meer mensen vestigden in Gaanderen. Het dorp telde in 1920 bij de samenvoeging van Stad- en Ambt Doetinchem zo'n 2000 inwoners. Naast de genoemde arbeidersbuurten verdichtten in deze periode de bebouwingslinten aan de Rijksweg, de Hoofdstraat, de Akkerstraat en het zuidelijk deel van de Kerkstraat. Verder verscheen er spaarzame woonbebouwing ten zuiden van de Rijksweg aan de huidige Spaarenbergstraat en Vulcaanstraat en aan de noordzijde van de Akkermansbeek aan de Beekstraat en Koepeloven. Tussen de bebouwingslinten bleven grote ruimtes open en onbebouwd.

De ravage aan de Kerkstraat nadat de meerdere woningen werden getroffen door bommen van Engelse bommenwerpers op 26 maart 1943. Op de achtergrond de huizen aan de Akkerstraat.

wederopbouw en naoorlogse ontwikkelingen

Nog voordat het grootste deel van de binnenstad van Doetinchem door geallieerde bombardementen in maart 1945 werd verwoest, ondervond Gaanderen al de verwoestende kracht van de Britse bommenwerpers. Op 17 november 1940 vielen verspreid bommen in de omgeving

van de Rijksweg, waarbij drie inwoners om het leven kwamen. Op 26 maart 1943 werd het deel van de Kerkstraat tussen de spoorlijn en de Akkerstraat getroffen. De bommen maakten een einde aan het leven van nog tien mensen. Na de oorlog begon men met de wederopbouw van de verwoeste en beschadigde huizen aan de Kerkstraat.

De uitbreiding van de metaalverwerkende fabrieken en de verbeterde verbindingen zorgden ook na de Tweede Wereldoorlog voor een toename van het aantal inwoners. Het aantal parochianen van de St.

Martinusparochie was dusdanig gegroeid, dat de roep om een tweede R.K. parochie steeds luider werd. In 1947 startte men daarom met de voorbereidingen voor de bouw van de St. Augustinuskerk. De kerk kwam aan de Van Damstraat te staan, aan de rand van 'Nieuw-Gaanderen'.

Tegelijkertijd was er sprake van een groeiende behoefte aan extra woonhuizen. De grote open ruimtes tussen de vooroorlogse bebouwingslinten werden in de jaren '50 en '60 geleidelijk volgebouwd met woningen tussen het rivierduin aan de Warnerstraat en de Koningin Beatrixstraat, een kleine uitbreiding aan de noordzijde ter plaatse van de Hekweg en St. Martinusstraat en een grote nieuwe woonbuurt (Vogelbuurt) tussen de Rijksweg en het spoor.

De tendens tot inbreiding zette na 1965 door met woningbouw tussen de spoorlijn en de Bloemenweg. Verdere uitbreidingen vonden plaats ten westen van de oude dorpskern en

bij het nieuw ontwikkelde sportterrein De Pol en ten zuiden van de Rijksweg.

De voor ontwikkeling van Gaanderen zo belangrijke metaalverwerkende industrie is uiteindelijk vrijwel geheel uit het dorp verdwenen. Na het faillissement van Vulcaansoord werden in 1979 alle gebouwen van de oude ijzergieterij gesloopt en de fabriekscomplexen van Pelgrim en Neerlandia maakten na 2004 plaats voor een nieuwbouwwijk. Ferro bleef gevestigd in Gaanderen, maar van de historische bedrijfsbebouwing staat niets meer overeind. De vele verspreid door het dorp liggende kleinere bedrijfjes verdwenen, de industrie is sinds de jaren '70 hoofdzakelijk geconcentreerd op het industrieterrein Akkermansweide.

Luchtfoto van Gaanderen uit 1964 met in het midden de spoorlijn en links het tracé van de Rijksweg (het noorden is rechts). Links van de spoorweg is de Vogelbuurt verzezen, daarboven ligt nog altijd het na 2004 verdwenen fabrieksterrein van Pelgrim/Neerlandia. Ten noorden van de spoorweg bestaan tussen de lintbebouwing nog grote open terreinen die in loop van de 20e eeuw deels bebouwd zouden worden.

BRONNEN EN LITERATUUR

literatuur

Arentsen, M., 'Halteplaats Gaanderen Oosselt', in: *Kronyck* 152/38 (2014), 20-27.

Boogman, J.C. en S. Oosterhaven, *Geschiedenis van Doetinchem*, Zutphen 1986.

Det, H. van, *Gaanderen in oude prenten*, 1980.

Dinkla, A., en W.P. Nederkoorn jr., *Oud Doetinchem vanuit de lucht*, Hoogeveen z.j.

Hettinga, J.G., 'Historie van belangrijke Gaanderense ondernemingen', in: *Kronyck* 87/22 (1998), 2-8.

Hettinga, J.G., 'Een stroat um nooit te vergeaten', in: *Kronyck* 96/24 (2000), 27-28.

Hettinga, C., 'Eeuw geleden werd Den Elshof het "centrum van Gaanderen"', in: *Kronyck* 130/32 (2008), 17-31.

Notten, T., 'Bommen op Gaanderen: veertien inwoners gedood', in: *Kronyck* 115/29 (2005), 37-46.

Notten, T., (red.), *Gaanderen van tijd tot tijd*, uitgave van de Oudheidkundige Vereniging Gander, Gaanderen 2007.

Stenvert, R., *Inventarisatie industrieel erfgoed Doetinchem*, BBA Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis, Utrecht 2009.

afbeeldingen

Dinkla en Nederkoorn, *Oud Doetinchem vanuit de lucht*

Det, H. van, 1980

Notten, T. (red.), 2007

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

www.topotijdreis.nl

3. ADRESSENLIJST

ADRES	WOONPLAATS	NUMMER	STATUS	FUNCTIE	ADVIES
Bloemenweg 1	Gaanderen	49	GM	Woonhuis	n.v.t.
Frans Bultstraat 38	Gaanderen	301	Geen	Kruisgebouw	Cultuurhistorisch waardevol
Hogeweg 77	Gaanderen	406	CHW	Woonhuis	Niet geselecteerd
Hoofdstraat 62	Gaanderen	47	GM	Pastorie	n.v.t.
Hoofdstraat 64	Gaanderen	83	GM	Kerk	n.v.t.
Hoofdstraat 115	Gaanderen	307	CHW	School	Cultuurhistorisch waardevol
Kerkstraat 41	Gaanderen	304	Geen	Woonhuis	Cultuurhistorisch waardevol
Kerkstraat 45	Gaanderen	24	GM	Boerderij	n.v.t.
Kerkstraat 53	Gaanderen	282	Geen	Woonhuis	Niet geselecteerd
Kerkstraat 66	Gaanderen	55	GM	Boerderij	n.v.t.
Kerkstraat 70	Gaanderen	46	GM	Kerk	n.v.t.
Kerkstraat 70	Gaanderen	106	GM	Pastorie	n.v.t.
Kerkstraat 74-76	Gaanderen	402	Geen	Winkel	Cultuurhistorisch waardevol
Kerkstraat 295	Gaanderen	407	Geen	Woonhuis	Niet geselecteerd
Nachtegaalstraat 12	Gaanderen	25	GM	Loods	n.v.t.
Rijksweg 91	Gaanderen	313	Geen	Woonhuis	Cultuurhistorisch waardevol
Rijksweg 112	Gaanderen	400	Geen	Winkel	Cultuurhistorisch waardevol
Rijksweg 148 A	Gaanderen	401	Geen	Werkplaats	Cultuurhistorisch waardevol
Rijksweg 233	Gaanderen	303	Geen	Boerderij	Niet geselecteerd

ADRES	WOONPLAATS	NUMMER	STATUS	FUNCTIE	ADVIES
Rijksweg 280	Gaanderen	405	CHW	Boerderij	Niet geselecteerd
Rijksweg 292	Gaanderen	339	Geen	Woonhuis	Cultuurhistorisch waardevol
Rijksweg 294	Gaanderen	340	Geen	Woonhuis	Niet geselecteerd
Van Damstraat 15	Gaanderen	364	Geen	Pastorie	Cultuurhistorisch waardevol
Van Damstraat 17	Gaanderen	142	Geen	Kerk	Cultuurhistorisch waardevol
Vinkenstraat 40	Gaanderen	338	Geen	Boerderij	Niet geselecteerd
Vulcaanstraat 1	Gaanderen	365	Geen	Postkantoor	Cultuurhistorisch waardevol
Westerbroekstraat 4 x01	Gaanderen	403	Geen	Trafo	Cultuurhistorisch waardevol

4. CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE PANDEN

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 301
Adres: Frans Bultstraat 38, 7011BB Gaanderen
Oorspronkelijke functie: Kruisgebouw met badhuis
Opdrachtgever: Bestuur Wit-Gele Kruis
Ontwerp- en bouwjaren: 1954
Architect: G.J. Graafsma
Datum: 30 juli 2019

inleiding

Het bestuur van het Wit-Gele Kruis kreeg in 1954 vergunning voor de bouw van een kruisgebouw met badhuis, magazijn en bovenwoning aan de Frans Bultstraat in Gaanderen. De Wit-Gele Kruisvereniging richtte zich op wijkzorg op rooms-katholieke grondslag. De kerntaken bestonden uit het bevorderen van de hygiëne, het bestrijden van epidemieën en het verlenen van kraamhulp en gezinszorg. Bij een verbouwing in 1990 werd het magazijn aan de achterzijde uitgebreid en wijzigde men de indeling van het kruisgebouw. Hierbij werd tevens een deel van de achtergevel van het kruisgebouw vernieuwd. De vensters in de gevels zijn gemoderniseerd.

beschrijving

Voormalig kruisgebouw (links) van twee bouwlagen en een aangebouwd badhuis (rechts) van één bouwlaag, beiden gebouwd op een rechthoekige plattegrond en voorzien van een met rode, opnieuw verbeterde Hollandse pannen gedekt zadeldak. Gevels opgetrokken in schoon metselwerk in klezorverband, aan de bovenzijde afgesloten met een overstekende goot op klossen. Rechts in het kruisgebouw de met kunststenen blokken omlijste hoofdentree, met daarboven een ingemetselde gevelsteen van het Wit-Gele Kruis. Entree voor bezoekers, vierruits deur met kathedraalglas centraal in de linker zijgevel onder segmentboog. Entree van het badhuis, vierruits deur centraal in de rechter zijgevel onder rollaag. Vensteropeningen onder rollagen, voorzien van bakstenen onderdorpels. Vensters en deur van het voormalige badhuis gevuld met kathedraalglas. Voortuin begrensd door laag bakstenen muurtje met stalen hek en leuning.

waardering

Frans Bultstraat 38 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische en de architectuurhistorische waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.2 en I.4)

Het pand is van belang vanwege de plaatselijke herinneringswaarde aan het voormalige gebruik als kruisgebouw van het Wit-Gele Kruis voor het overwegend katholieke dorp Gaanderen. Het pand herinnert op tastbare wijze aan de ontwikkeling van Kruisverenigingen, in het bijzonder van het Wit-Gele Kruis en aan de toenemende aandacht voor wijkzorg en hygiëne in de loop van de 20e eeuw.

architectuurhistorische waarde (II.1, II.5 en II.6)

Het pand is een typologisch representatief en gaaf bewaard voorbeeld van een kruisgebouw met badhuis in traditioneel-ambachtelijke bouwstijl. De voormalige indeling en routing van het kruisgebouw en badhuis zijn nog te herkennen in de afzonderlijke vormgeving en gevelindeling van beide bouwdelen. Het gebouw is een waardevol onderdeel van het oeuvre van de lokaal bekende architect G.J. Graafsma.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 307
Adres: Hoofdstraat 115, 7011AD Gaanderen
Oorspronkelijke functie: R.K. St. Martinusschool
Opdrachtgever: Gemeente Ambt Doetinchem
Ontwerp- en bouwjaren: 1911, ca. 1920
Architect: -
Datum: 31 juli 2019

inleiding

Na de realisatie van een openbare lagere school in Gaanderen omstreeks 1865 werd in 1911 een lagere R.K. school aan de Hoofdstraat gebouwd. Deze St. Martinusschool werd omstreeks 1920 uitgebreid tot tienklassige gangschool met middengang en vijf lokalen aan de voor- en achterzijde. Kamers voor het schoolhoofd, personeel en toiletten werden in de lagere aanbouwen ondergebracht. Tegelijkertijd verrees achter op het terrein een gymnastiekzaal (gesloopt). In 1963-'64 verving men de oorspronkelijke vensters in de voor- en achtergevel door de huidige en verdwenen de twee geveltoppen aan de voorzijde. Meer recent zijn de toegangen in de aanbouwen verplaatst van de voorgevel naar de zijgevel. Het schoolplein is links ingekort voor de aanleg van de Bethlehemstraat.

beschrijving

Schoolgebouw op een rechthoekige plattegrond van één bouwlaag onder een plat dak. Links en rechts twee lagere aanbouwen. Gevels opgetrokken in machinale roodbruine baksteen in kruisverband, voorzien van banden van witte (kalkzand)steen en aan voor- en achterzijde geleed door muurdammen. Aan de onderzijde afgesloten met een uitspringende plint, aan de bovenzijde beëindigd door een houten goot op geprofileerde gootklossen met daaronder een uitkragende muizentand. Smalle tweeruits vensters in de zijgevels onder strekken met kathedraalglas, met bakstenen onderdorpels. Open schoolplein aan de achterzijde.

waardering

Hoofdstraat 115 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.2 en I.4)

Het pand is van belang vanwege de directe verwijzing naar de ontwikkeling van het lager- en bijzonder onderwijs in Gaanderen in het eerste kwart van de 20e eeuw en de vestiging van een lagere R.K. school in de oude kern.

architectuurhistorische waarde (II.2, II.3 en II.6)

Het pand is een representatief voorbeeld van een tienklassige gangschool. Hoewel in materiële zin niet geheel oorspronkelijk weerspiegelt de vensterindeling i.c.m. de ordening van bouwvolumes de omstreeks 1920 ontstane indeling van de school. Het pand is verder van belang vanwege het materiaalgebruik in de gevels en de esthetische kwaliteiten van het ontwerp.

stedenbouwkundige waarden (III.2, III.3 en III.5)

Vanwege de situering op een belangrijke plek in de oude kern, vlakbij de St. Martinuskerk, is het schoolgebouw van beeldbepalende betekenis voor de ruimtelijke ontwikkeling van Gaanderen. Het schoolgebouw vormt een ruimtelijk ensemble met het achtergelegen open schoolplein.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 304
Adres: Kerkstraat 41, 7011CJ Gaanderen
Oorspronkelijke functie: Onderwijzerswoning openbare lagere school
Opdrachtgever: Gemeente Ambt Doetinchem
Ontwerp- en bouwjaren: ca. 1919
Architect: -
Datum: 30 juli 2019

inleiding

Omstreeks 1865 werd in de oude kern van Gaanderen, op de splitsing van de Kerkstraat en de Vreeltstraat een openbare lagere school gebouwd. Pas later, in 1911, zou aan de Hoofdstraat de nog bestaande bijzondere (katholieke) lagere St. Martinusschool gebouwd worden. Na een aantal uitbreidingen verrees in ca. 1919 bij de openbare lagere school een onderwijzerswoning. Het schoolgebouw is kort voor 1991 afgebroken. Deze ruimte is vervolgens deels opgevuld met woningbouw.

beschrijving

Vrijstaande voormalige onderwijzerswoning, gebouwd op een nagenoeg rechthoekige plattegrond met één bouwlaag en een zolder onder een met gesmoorde muldenpannen samengesteld dak. Gevels zijn opgetrokken in machinale baksteen in kruisverband en zijn voorzien van banden, aanzetstenen en siermetselwerk in gele verblendsteen. Samengestelde en enkele vensters onder segmentbogen en met wit geglaazuurde raamdorpelstenen. Bovenlichten van vensters en voordeur zijn ingevuld met een roedeverdeling. De gekoppelde vensters zijn op de begane grond uitgevoerd met een schuifraam in het midden, de (zolder)verdieping bevat stolpramen. De topgevels zijn in de top met hout afgewerkt en zijn voorzien van een overstekende windveren met waterborden en een geprofileerde gevelmakelaar. Het terrein rond de woning is van de straat afgescheiden door een hekwerk, bestaande uit lage bakstenen pijlers die met stalen buizen en een bakstenen voet verbonden zijn.

waardering

Kerkstraat 41 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.4)

Het pand is van belang vanwege de indirecte verwijzing naar de ontwikkeling van het lager onderwijs in Gaanderen in het eerste kwart van de 20e eeuw en de vestiging van een openbare lagere school in de oude kern.

architectuurhistorische waarde (II.2, II.3, II.5 en II.6)

Het pand is een representatief voorbeeld van een onderwijzerswoning met invloeden van de chaletstijl. Het pand is van belang vanwege de gaaf bewaarde voor- en zijgevels met oorspronkelijke vensterindeling, het materiaalgebruik en de esthetische kwaliteiten van het ontwerp.

stedenbouwkundige waarden (III.2)

Vanwege de situering op een belangrijke plek in de oude kern op een splitsing van wegen, is het pand van beeldbepalende betekenis voor de ruimtelijke ontwikkeling van Gaanderen. Het gebouw markeert de locatie van het eind vorige eeuw afgebroken openbare lagere schoolcomplex.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 402
Adres: Kerkstraat 74-76, 7011CP Gaanderen
Oorspronkelijke functie: Manufacturen- en kruidenierszaak met woning en berging
Opdrachtgever: fam. Wissink
Ontwerp- en bouwjaren: 1926 en 1935
Architect: -
Datum: 6 augustus 2019

inleiding

Herman Wissink begon in 1868 op de hoek van de Kerkstraat en de Hoofdstraat een zaak in levensmiddelen en textiel in combinatie met een huiskamercafé. Het huidige pand werd in 1926 gebouwd en in 1935 verbouwd en uitgebreid. In de jaren '50 werd langs de Hoofdstraat een nieuw woongedeelte aangebouwd. De familie Wissink is in 1978 met de winkel gestopt.

beschrijving

Pand opgetrokken op een rechthoekige plattegrond met twee bouwlagen onder een met gesmoorde muldenpannen gedekt zadeldak. Gevels opgetrokken in schoon metselwerk aan de bovenzijde afgesloten met een fors overstekende goot op klossen. Topgevels met overstekende windveren. Afgeschuinde ingang onder een betonnen balkon op gemetselde, uitkragende consoles. Langs de Kerkstraat is de gevel op de begane grond ingevuld met een brede driedelige winkelpui met uitkragend kalf en bovenlichten.

Aan de rechter zijde is achter het hoofdhuys op een rechthoekige plattegrond in schoon metselwerk een berging aangebouwd. Dit gebouw telt één bouwlaag onder een met gesmoorde muldenpannen gedekt zadeldak. In de zijgevel gekoppelde vensters met roede-verdeling en in de geveltop siermetselwerk.

waardering

Kerkstraat 74-76 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige/situationele waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.4)

Het pand is van belang vanwege de plaatselijke herinneringswaarde aan het door de familie Wissink tussen 1868 en 1978 hier gevoerde winkelbedrijf.

architectuurhistorische waarde (II.5, II.6 en II.8)

Het complex Kerkstraat 74-76 is op traditionele wijze vormgegeven volgens de uitgangspunten van de baksteenarchitectuur zoals die gedurende het interbellum populair was. In typologische zin vormt het een goed voorbeeld van de uitbreiding en schaalvergroting van het winkelbedrijf in het dorp Gaanderen. Het complex is verder van belang vanwege de afleesbaarheid van de bouwgeschiedenis.

stedenbouwkundige en situationele waarde (III.2)

Vanwege de situering op een belangrijke en centrale plek in het dorp, op steenworp afstand van de kerk op een kruispunt van wegen, is het object van bijzondere beeldbepalende betekenis voor de ruimtelijke ontwikkeling van Gaanderen.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 313
Adres: Rijksweg 91, 7011DS Gaanderen
Oorspronkelijke functie: Woonhuis
Opdrachtgever: B.G. Pelgrim
Ontwerp- en bouwjaren: 1935
Architect: H.J.L. Ovink & Zn.
Datum: 30 juli 2019

inleiding

In 1935 liet Bernardus G. Pelgrim (1903-1977) aan de Rijksweg een villa met aangebouwde garage bouwen. Bernardus Jr. was directeur van de emailleerfabriek Pelgrim die in 1931 ten zuiden van het spoor werd opgericht. Zijn vader Bernardus Sr. had in 1920 de emailleerfabriek Neerlandia gesticht. Het architectenbureau van H.J.L. Ovink & Zn. was verantwoordelijk voor het ontwerp van de villa. In 1944 werd aan de rechterkant een halfronde erker aangebouwd, ontworpen door H.J.L. Ovink & Zn. en G.A.H. Clerx. De voormalige garagedeuren links in de voorgevel zijn later vervangen door een venster met roedeverdeling.

beschrijving

Vrijstaand woonhuis gebouwd op een samengestelde plattegrond van twee bouwlagen en een aangebouwde garage van één bouwlaag. Zadeldaken en schilddak (voorzijde) gedekt met gesmoorde verbeterde Hollandse pannen. Dakkapellen met vierruits venster in schilddak. Forse uitkragende goot op geprofileerde klossen. Gevels opgetrokken in machinale roodbruine baksteen in halfsteens verband. Voorgevel voorzien van groot venster op de verdieping met drie gekoppelde ramen. Vensters met zwart geglaazuurde bakstenen lekdorpels. Halfronde erker tegen de rechter zijgevel. De villa ligt een stuk terug ten opzichte van de Rijksweg en heeft een ruime, groene voortuin.

waardering

Rijksweg 91 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.4)

Het pand is van belang als voormalig woonhuis van de in Gaanderen zeer invloedrijke fabrieksdirecteur B.G. Pelgrim. De schaal en situering van de villa verwijst naar de sociale status van de fabrikant van de voormalige emailleerfabriek Pelgrim.

architectuurhistorische waarde (II.1, II.2 en II.6)

De villa is op traditionele wijze vormgegeven volgens de uitgangspunten van de baksteenarchitectuur zoals die gedurende het interbellum populair was. Het gebouw is van belang als onderdeel van het oeuvre van het regionaal zeer bekende architectenbureau H.J.L. Ovink & Zn.

stedenbouwkundige waarde (III.2 en III.6)

Het pand speelt vanwege het volume en de situering terugliggend ten opzichte van de weg een beeldbepalende rol in het vooroorlogse bebouwingslint aan de noordzijde van de Rijksweg.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 400
Adres: Rijksweg 112, 7011EC Gaanderen
Oorspronkelijke functie: Winkel met showroom
Opdrachtgever: D.W. Peters
Ontwerp- en bouwjaren: 1949-1950
Architect: J.F. Langenhorst
Datum: 31 juli 2019

inleiding

In 1949 vroeg D.W. Peters vergunning voor de herbouw van een winkel in manufacturen, confectie en meubelen en een woning. Zijn voormalige winkel/woning zal door oorlogsschade zijn verwoest, aangezien de nieuwbouw deels werd gefinancierd vanuit de herbouw-financiering van het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting. Architect J.F. Langenhorst uit Dinxperlo maakte meerdere ontwerpen voor een nieuwe winkel met showroom en werkplaats. Ondanks zeer kritische opmerkingen van supervisor van de wederopbouw van Doetinchem, stedenbouwkundige Ir. J.A. Kuiper, werd het ontwerp van een moderne voorgevel met veel glas, staal en beton uiteindelijk toch uitgevoerd. Voorbijgangers hadden zo vanaf de straat optimaal zicht op de etalage en achtergelegen toonzaal.

beschrijving

Winkel met showroom, gebouwd op een rechthoekige plattegrond, met twee bouwlagen onder een met rode ceramische pannen gedekt zadeldak. Voorgevel uitgevoerd als vliesgevel met op de begane grond grote aluminium etalagevensters en op de verdieping vierledige stalen puien met bovenlichten. Twee kolommen ondersteunen het betonnen gevelkader en de verdiepingsvloer. Het kader loopt aan de zijkanten taps toe. Centraal op de begane grond de dubbele stalen voordeur. Zijgevels uitgevoerd als puntgevel, opgetrokken in machinale baksteen en voorzien van betonnen deklijsten.

waardering

Rijksweg 112 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.2 en I.4)

Het pand is van belang vanwege de herinnering aan de oorlogsschade en wederopbouw van Gaanderen na de Tweede Wereldoorlog. Verder is het pand van belang vanwege de plaatselijke herinneringswaarde aan het door D.W. Peters hier gevoerde winkelbedrijf.

architectuurhistorische waarde (II.1, II.2 en II.6)

Het pand is van belang als gaaf bewaard voorbeeld van een winkelpand met voor lokale begrippen zeer modern vormgegeven voorgevel uit de periode van de vroege wederopbouw. Het winkelpand is tevens een belangrijk onderdeel van het oeuvre van architect J.F. Langenhorst.

stedenbouwkundige waarden (III.2 en III.4)

De winkel speelt vanwege het volume en de verschijningsvorm een beeldbepalende rol in het zuidelijke bebouwingslint van de Rijksweg.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 401
Adres: Rijksweg 148a, 7011ED Gaanderen
Oorspronkelijke functie: Werkplaats
Opdrachtgever: G.B.A. Centen
Ontwerp- en bouwjaar: 1948
Architect: W.A.J. Gerritsen
Datum: 1 augustus 2019

inleiding

In het begin van de 20e eeuw startte de familie Centen aan de zuidzijde van de Rijksweg een winkel in rijwielen, lampen, zink- en ijzerwaren en elektra met achtergelegen werkplaats. Gedurende de Tweede Wereldoorlog liep het bedrijf oorlogsschade op, de exacte datum, aard (mogelijk bomschade) en omvang van de schade is onbekend. Op 26 februari 1948 krijgt G.B.A. Centen van het Bureau Wederopbouw toestemming voor het herstel van zijn werkplaats op het achterterrein. Op 23 augustus van dat jaar vraagt Centen vergunning voor de herbouw van een werkplaats annex moffelinrichting (uitharden van lak en coating in een oven) van zijn rijwielen-, radio- en elektrabedrijf. In 1971 werd de werkplaats aan de linkerzijde uitgebreid naar ontwerp van W. Vrieze.

beschrijving

Achter op het terrein gelegen werkplaats uit 1948, gebouwd op een rechthoekige plattegrond. Het pand telt één bouwlaag onder een met overwegend rode muldenpannen gedekt zadeldak. Met gesmoorde muldenpannen is in het rechter dakschild 'GARAGE CENTEN' gevormd. Schoorsteen in rechter dakschild. In schoon metselwerk opgetrokken gevels in kruisverband (voorgevel is later wit geschilderd). Voor- en achtergevel uitgevoerd als puntgevel met uitkragende bakstenen lijstje onder de dakrand. Centraal in de voorgevel dubbele schuifdeuren met roedeverdeling. Rondom zesruits stalen vensters onder rollagen en met bakstenen lekdorpels. Betonnen lateien in rechter zijgevel en achtergevel ter plaatse van dichtgezette voormalige bedrijfstoegangen.

waardering

Ribesstraat 2 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.4)

Het pand is van belang als tastbare herinnering aan de vanaf het begin van de 20e eeuw ontstane en toegenomen bedrijvigheid langs de Rijksweg. De werkplaats is verder van belang vanwege de plaatselijke herinneringswaarde aan het tot vrij recent hier door de firma Centen gevoerde radio-, elektra- en rijwielenbedrijf.

architectuurhistorische waarde (II.1, II.3 en II.6)

Het pand is een representatief en gaaf voorbeeld van een utilitair vormgegeven werkplaats uit de periode van de vroege wederopbouw, als zodanig tevens van belang als onderdeel van het oeuvre van de lokaal bekende architect W.A.J. Gerritsen uit Ulft. Van belang vanwege het materiaalgebruik van vensters en deuren.

stedenbouwkundige waarden (III.2)

De werkplaats is van beeldbepalende betekenis vanwege de vormgeving en de situering, gelegen op een open bedrijfsterrein aan de zuidzijde van de Rijksweg.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 339
Adres: Rijksweg 292, 7011EH Gaanderen
Oorspronkelijke functie: Woonhuis
Opdrachtgever: A.J. Weenink
Ontwerp- en bouwjaren: ca. 1908
Architect: -
Datum: 1 augustus 2019

inleiding

Omstreeks 1908 werd op een onbebouwd perceel aan de zuidzijde van het oostelijk deel van de Rijksweg een vrijstaand woonhuis gebouwd voor weduwe Antonia Joanna Weenink. Zij was getrouwd met boekhouder Gerhardus Johannes Lubbers. In 1958 liet toenmalig bewoner G.J. de Jager tegen de linker zijgevel een erker bouwen, waarvoor hij zelf het ontwerp maakte.

beschrijving

Vrijstaand woonhuis bestaande uit twee haaks op elkaar geplaatste vleugels van één bouwlaag onder met gesmoorde muldenpannen gedekte zadeldaken. Topgevels met overstekende windveren en waterborden, voorzien van rijk gedecoreerd houtsnijwerk en gevelmakelaar. Goot op geprofileerde klossen. Gevels opgetrokken in machinale roodbruine baksteen in kruisverband. Banden/siermetselwerk en aanzet- en sluitstenen in grijze kalkzandsteen. Voordeur met drievuists bovenlicht onder een met gesmoorde muldenpannen gedekte luifel, deze wordt ondersteund door een geprofileerd korbeel. Op de begane grond schuifvensters met meervuists bovenramen onder segmentbogen. Geprofileerde houten kozijnen. Boogvelden gedecoreerd met floraal motief. Rechts van de voordeur een drieledig schuifvenster met bovenramen met roedeverdeling. Daarboven een stolpvenster met gebogen bovenlicht. De bovenlichten/bovenramen zijn gevuld met gekleurd kathedraalglas. Deur met bovenlicht in rechter zijgevel.

waardering

Rijksweg 229 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

architectuurhistorische waarde (II.2, II.3 en II.5)

Het pand is een representatief en gaaf bewaard voorbeeld van een villa uit het begin van de 20e eeuw met invloeden van Jugendstil en chaletstijl. Het pand is van belang vanwege het materiaalgebruik, de detaillering en de esthetische kwaliteiten van het ontwerp.

stedenbouwkundige waarden (III.2)

Het vrijstaande woonhuis speelt vanwege de verschijningsvorm en de situering op een ruim perceel een beeldbepalend rol in het bebouwingslint langs de Rijksweg, dat zich grotendeels na 1900 heeft verdicht.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 364 en 142
Adres: Van Damstraat 15-17, 7011GB Gaanderen
Oorspronkelijke functie: St. Augustinuskerk en pastorie
Opdrachtgever: R.K. parochie St. Augustinus
Ontwerp- en bouwjaren: 1950-'51
Architect: Johannes Sluijmer
Datum: 6 augustus 2019

inleiding

Vanwege de bevolkingsgroei in de eerste helft van de 20e eeuw, die aangewakkerd werd door toenemende werkgelegenheid bij de grote ijzerwerkgevers in Gaanderen, Vulcaansoord en Pelgrim, ontstond na de Tweede wereldoorlog behoefte aan een tweede Rooms Katholieke parochie. Het Rooms Katholieke kerkbestuur startte in 1947 met de voorbereidingen voor de bouw van een kerk met pastorie op een terrein aan de Van Damstraat in het zuidelijke deel van het dorp. Het complex werd ontworpen door architect Johannes Sluijmer uit Enschede, die gespecialiseerd was in kerkenbouw. Aan de zuidzijde is tegen het kerkgebouw een moderne ruimte aangebouwd. De kerk was gewijd aan kerkvader Augustinus van Hippo en werd in 1952 in gebruik genomen. In 2013 is het gebouw onttrokken aan de eredienst.

beschrijving

In traditionalistische bouwstijl ontworpen complex met invloeden van de romaanse bouwkunst. Gebouwd op een L-vormige plattegrond, opgebouwd uit een oost-west georiënteerd kerkgebouw met evenwijdig aan de straat een daarmee verbonden pastorie. De tuin van kerk en pastorie is aan de straatzijde afgezet met een gemetselde voetmuur met een ezelsrug. Het kerkplein aan de westzijde van het gebouw is bestraat. In een met een lage muur afgezet plantsoen staat een beeld van St. Augustinus.

kerkgebouw

De kerk is een in schoon metselwerk opgetrokken driebeukige basiliek met een in hoofdopzet rechthoekige plattegrond. Het priesterkoor aan de oostzijde is verhoogd vormgegeven en wordt beëindigd met een driezijdige absis. De hoofdbeuk is voorzien van zadeldaken, de zijbeuken met lessenaardaken. Tegen de zijgevels zijn op de vier hoeken van het gebouw lage aanbouwen met geschouderde topgevels onder zadeldaken geplaatst. Alle daken zijn gedekt met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse dakpannen, de uitkragende dakgoten zijn uitgevoerd met zinken mastgoten op gootklossen.

Het westfront is voorzien van een aangebouwd toegangsportaal met in drie rondboognissen blank houten toegangsdeuren. In de boogtrommels siermetselwerk.

De gevels van de absis hebben een geleding in de vorm van ondiepe nissen, afgesloten met een rondboogfries. De gemetselde rondboogvensters van de kerkzaal zijn gevuld met glas-in-lood. Op de westelijke geveltop van het verhoogde priesterkoor staat een klokkenstoel met een luiklok.

pastorie

In schoon metselwerk opgetrokken woning, gebouwd op een rechthoekige plattegrond met twee bouwlagen onder een zadeldak. Het huis is met een verdiepingloos tussenlid met een zadeldak (waarin de sacristie is ondergebracht) verbonden met de kerk. Met gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen gedekte dakvlakken, uitkragende gootconstructie met zinken mastgoot op houten klossen. Zijgevels bekroond door forse gemetselde schoorstenen. Symmetrisch ingedeelde vijfassige voorgevel met centraal in een ondiepe portiek de voordeur. Daar boven een verdiepinghoog venster, afgezet met een smeedijzeren hekwerk. De vensters - met houten kozijnen en ramen met een roedeverdeling - worden aan de bovenzijde afgesloten met strekken en hebben bakstenen lekdorpels.

waardering

Van Damstraat 15-17 is voor de gemeente Doetinchem waardevol vanwege de cultuurhistorische en de architectuurhistorische waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.2)

Het complex is van belang als uitdrukking van de 20e eeuwse groei van de R.K. parochie in Gaanderen en vanwege de herinnering aan de grote religieuze en maatschappelijke betekenis van het R.K. geloof in de jaren '50 van de vorige eeuw.

architectuurhistorische waarde (II.1, II.2, II.5 en II.6)

Het complex is een typologisch representatief en gaaf bewaard voorbeeld van een kerk met pastorie in traditionalistische vormgeving. De typologische opzet van het gebouw verwijst naar een geïdealiseerde middeleeuwse bouwtraditie en traditionele waarden voor geloof en gezin. De gebouwen zijn van belang vanwege de esthetische kwaliteit. Het complex is verder van belang vanwege de betekenis voor het oeuvre van de architect Johannes Sluijmer.

stedenbouwkundige waarden (III.4 en III.6)

De zorgvuldig en sober vormgegeven kerk met pastorie vormen een waardevol stedenbouwkundig ensemble en zijn als beeldbepalend oriëntatiepunt van belang voor het aanzien van het dorp.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 365
Adres: Vulcaanstraat 1, 7011EP Gaanderen
Oorspronkelijke functie: postkantoor
Opdrachtgever: W.C.A. Bongers
Ontwerp- en bouwjaren: 1965-'66
Architect: arch. bur. Wolbert, Keijenborg
Datum: 6 augustus 2019

inleiding

Op 20 december 1965 verlenen B en W van Doetinchem bouwvergunning voor het oprichten van een nieuw woonhuis met kantoor op de hoek van de Vulcaanstraat met de Rijksweg. Het gaat om een klein postkantoor met ruimte voor postbestellers en een aangebouwde woning.

beschrijving

Op een L-vormige plattegrond in schoon metselwerk opgetrokken verdiepingloos kantoorgebouwtje onder een licht overstekend plat dak. Aan de zuidzijde verbonden met een woning, gebouwd op een rechthoekige plattegrond met één bouwlaag onder een zadeldak. De gemetselde gevels van de woning zijn afgewerkt met een stucplaat. De voorgevel van het kantoor is asymmetrisch ingedeeld met aan de linker zijde de terugliggende ingang naar de voormalige publiekshal, opgebouwd uit verdiepinghoge stalen puien, gevuld met glas. In het midden een vooruitstekend tochtportaal met een glasdeur. Voor de toegang over de volle breedte daarvan een bordes met twee gemetselde treden. In het midden van de gevel een forse gemetselde schoorsteen, het rechter deel van de gevel is blind uitgevoerd. In de linker zijgevel aan de achterzijde een verdiepinghoog venster met houten kozijn en een roedeverspreiding met verspringende roeden. In het rechter deel van de gevel zijn in het metselwerk met witte steen de letters 'POST.' opgenomen.

waardering

Vulcaanstraat 1 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.1 en I.4)

Het postkantoor is van belang vanwege de plaatselijke herinneringswaarde aan het hier gevestigde postkantoor en als bijzondere uitdrukking van de ontwikkeling van de publieke dienstverlening van de PTT.

architectuurhistorische waarde (II.1, II.2, II.3, II.5, II.6 en II.7.)

Het pand is een representatief en relatief gaaf bewaard voorbeeld van een in modernistische stijl aangebouwd kantoor. Het is van belang vanwege de esthetische kwaliteit van het ontwerp en de materialisatie en detaillering van de entreepartij. Het is verder typologisch van belang vanwege de combinatie van een woning met aangebouwd kantoor met een openbare functie. Het gebouw is een waardevol onderdeel in het oeuvre van architect Wolbert.

stedenbouwkundige waarden (III.4)

Het pand is van beeldbepalende betekenis vanwege de prominente situering op de hoek van de straat.

CULTUURHISTORISCHE WAARDERING

Nummer: 403
Adres: Westerbroekstraat 4 X 01, 7011EX Gaanderen
Oorspronkelijke functie: transformatorhuisje
Opdrachtgever: PGEM
Ontwerp- en bouwjaren: omstreeks 1960
Architect: -
Datum: 6 augustus 2019

inleiding

Ter verbetering en uitbreiding van het bestaande laagspanningsnet bouwde de NV Provinciale Gelderse Electriciteits Maatschappij omstreeks 1960 aan de Westerbroekstraat een nieuw transformatorhuisje van het standaardtype met betonkapje in traditionalistische bouwstijl.

beschrijving

Eenvoudig vormgegeven trafohuisje met een rechthoekige plattegrond en afgedekt met een flauw hellend zadeldakje zonder goot dat aan alle zijden licht oversteekt. De gevels zijn opgetrokken in schoon metselwerk. De kapconstructie is opgebouwd uit prefab betonplaten, de dakbedekking bestaat uit asfalt-bitumen.

Het interieur is ingedeeld in twee ruimten, een ondiepe laagspanningsruimte met daar achter een hoogspanningsruimte.

De oostgevel is asymmetrisch ingedeeld met aan de rechter zijde een vlakke stalen toegangsdeur, draaiend op zware paumelles in een stalen kozijn. Links is op ooghoogte een vierkante lichtopening gemaakt door middel van vier glazen bouwstenen.

De zuidgevel is symmetrisch ingedeeld. Centraal in de gevel is een vlakke stalen toegangsdeur geplaatst, draaiend op zware paumelles in een stalen kozijn. Boven de deur is in een betonnen gevelsteen met sierletters het opschrift 'PGEM' aangebracht. Boven in de gevel zijn links en rechts smalle liggende rechthoekige ventilatieopeningen uitgespaard die afgedekt zijn met een plaatstalen regenkapje. Beide toegangsdeuren zijn aan de bovenzijde afgesloten met een segmentboog die gevuld is met siermetselwerk in een geometrisch patroon.

De westgevel bevat een horizontale lichtstrook opgebouwd uit vier glazen bouwstenen met daar boven twee ventilatieopeningen afgedekt met plaatstalen regenkapjes.

waardering

Westerbroekstraat 4 X 01 is voor de gemeente Doetinchem cultuurhistorisch waardevol vanwege de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarde. Het accent van de waardering ligt op de hierboven beschreven onderdelen.

cultuurhistorische waarde (I.2)

Het transformatorhuisje is van belang als uitdrukking van de groei en de ontwikkeling van het Provinciale elektriciteitsnet.

architectuurhistorische waarde (II.1, II.2, II.6 en II.7.)

Het transformatorhuisje is van belang als gaaf bewaard voorbeeld van een standaardontwerp van de PGEM in traditionalistische bouwstijl.